

На нашу думку, незважаючи на існуючі проблеми у реформуванні національної облікової системи, Україна знаходиться на вірному шляху до зближення вітчизняної та зарубіжної практики ведення обліку.

Анотація. В статті проаналізовані особливості отечественной и зарубежной практики ведения учета основных средств. Основное внимание уделено исследованию критериев признания, первоначальной оценки, переоценки, начисления амортизации основных средств в Украине и за рубежом.

Ключевые слова: основные средства, международный стандарт бухгалтерского учета, положение (стандарт) бухгалтерского учета, оценка, амортизация.

Abstract. The article analyzes the peculiarities of the foreign and domestic experiences of keeping a record of the fixed assets. A special attention is paid to the study of the criteria for recognition, initial assessment, reassessment, accrual of the fixed assets depreciation in Ukraine and abroad.

Key words: fixed assets, the international accounting standard, position (standard) accounting, valuation, depreciation.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мельник Н. Характеристика сучасного рівня впровадження МСФЗ в світі. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2014. № 3. С. 25-30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boau_2014_3_6
2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби» / Міжнародний документ від 01.01.2012. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/929_014
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби». Затв. наказом Міністерства фінансів України від 27 квітня 2000 року № 92. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>
4. Гавриловський О. С., Стащенко Ю. В. Поняття «необоротні активи» в обліковій практиці. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 19. С. 498–502. URL: <http://global-national.in.ua/archive/19-2017/96.pdf>
5. Єлісєєва О. К., Ярьсько А. М. Методи оцінки основних засобів в умовах законодавчих змін: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Економічний форум*. 2017. № 1. С. 223–230. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfor_2017_1_35
6. Измайлова О.О. Оцінка вартості та облік основних засобів при здійсненні робіт з поліпшення ремонтів об'єктів. *Вісник Криворізького національного університету*. 2011. № 29. URL: <http://knu.edu.ua/Files/V29verst/82.pdf>
7. Можарівський С. В., Романчук К. В. Огляд методів амортизації основних засобів в Україні та країнах Європи. *Економічний розвиток європейських країн в контексті інтеграційних процесів: уроки для України: тези виступів Всеукраїнського молодіжного економічного форуму*. Житомир: ЖДТУ, 2016. 214 с. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/01/96-1.pdf>

УДК 336.1

БЮДЖЕТНИЙ ДЕФІЦИТ: ПРИЧИНИ ТА МЕТОДИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ

Є. О. Громко, В. І. Матвійчук

Анотація. Визначено причини виникнення дефіциту бюджету держави, його соціально-економічні наслідки та міжнародні допустимі безпечні максимуми. Проаналізовано стан українського бюджету. Запропоновано методи усунення існуючих дисбалансів державного бюджету. Охарактеризовано шляхи раціонального використання бюджетних коштів, посилення бюджетної дисципліни, збільшення доходів бюджету у майбутньому в інтересах розвитку національної економіки і підвищення якості рівня життя населення.

Ключові слова: бюджет, державний борг, бюджетний дефіцит.

Стан бюджету держави відображає економічне та соціальне становище країни, без нього неможливе існування державності. Кожна країна зацікавлена в нарощуванні бюджетного потенціалу, адже це дає можливість їй в повному обсязі виконувати свої функції та покращити рівень життя населення. Але на практиці більшість країн стикається

з проблемами нестачі грошових коштів у бюджеті (дефіцит бюджету) і пошуками їх залучення. Для України проблема дефіцитності бюджету є однією з найактуальніших. Згідно даним Держстату України [1], починаючи з 1990-х років в Україні постійно спостерігався брак грошових коштів у бюджеті (за винятком 2000 р. та 2002 р.), а за останні роки це питання дуже гостро постало перед урядом. Нестабільність та незбалансованість бюджету свідчить про необхідність вибору раціональних методів подолання дефіциту бюджету.

Проблема подолання бюджетного дефіциту в Україні є предметом наукових досліджень багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених, таких як С. Булгакова, А. Машко, Л. Маршук, О. Барановський, В. Базилевич, С. Бойко, А. Максюта, В. Федосов, І. Луніна, В. Бібченко та ін. Але з огляду на те, що методи подолання бюджетного дефіциту, які використовуються, не є успішними, виникає потреба у постійному дослідженні даної проблеми і пошуку шляхів її вдосконалення.

З погляду на зазначене, метою дослідження є обґрунтування сутності бюджетного дефіциту на основі системного підходу, з'ясування причин його виникнення та визначення способів подолання.

Стан державного бюджету країни впливає на рівень економічного і соціального добробуту держави. Згідно БКУ [2] визначено три різновиди стану державного бюджету: баланс доходів і видатків, перевищення доходів над видатками (профіцит бюджету) та перевищення видатків над доходами (дефіцит бюджету).

Бюджетний дефіцит є найбільш поширеним явищем серед країн світу. Він значною мірою несе негативні наслідки. Сформовані певні теоретичні погляди про існування такого розміру дефіциту, який не завдає шкоди економіці, а саме – розмір дефіциту державного бюджету не може перевищувати сумарний обсяг бюджетних інвестицій і витрат на обслуговування державного боргу. Згідно з «Пактом про стабільність і зростання» граничні межі бюджетного дефіциту дорівнюють 3 % від ВВП країни [3], але цей показник є умовним. В дійсності, максимальний допустимий розмір дефіциту від ВВП може збільшуватись. Прикладом є Україна, якій надання кредитів МВФ здійснювалось у 2010 р. та 2014 р. при бюджетному дефіциті у розмірі 4–6 % до ВВП [4,5]. В таких випадках існує небезпека виникнення хронічного дефіциту, подолання якого з кожним роком ускладнюється.

Слід особливо підкреслити той факт, що у світі існують країни, економіці яких не завдає шкоди тривалий дефіцит. Потрібно тільки спостерігати, щоб дефіцит не збільшувався і не призвів до економічного краху держави. Так, США має відчутний щорічний дефіцит – за 2017 р. дефіцит бюджету США зріс на 80 млрд. доларів і досяг позначки 665,7 млрд. доларів, що на 12% більше ніж в 2016 р. (або 3,5 % ВВП) [6], та це не заважає їй бути розвинутою, самостійною державою.

Існує і позитивний вплив перевищення видатків над доходами, але тільки тимчасовий. Деякі країни навмисно приймають бюджет з дефіцитом, щоб стимулювати розвиток економіки, в країні відбувається пошук більш обґрунтованого розподілу видатків бюджету, перегляд і вдосконалення законодавчої бази.

Але негативних наслідків прийняття дефіцитного бюджету значно більше. Одним із основних є інфляція, що гальмує виробничі процеси. Як наслідок – розмір ВВП та ВНП країни знижується, знецінюється національна валюта та зменшується кругообіг грошових коштів. Це призводить до економічних криз в країні.

Україна відчуває постійний брак коштів внаслідок дефіциту бюджету вже довгий проміжок часу. На рис. 1 представлена динаміка зміни рівня дефіциту бюджету України з 2004 р. по 2018 р. Для дослідження цієї ситуації за базовий рік був обраний 2004 р., тому що саме в цей період національна валюта була визначена [5].

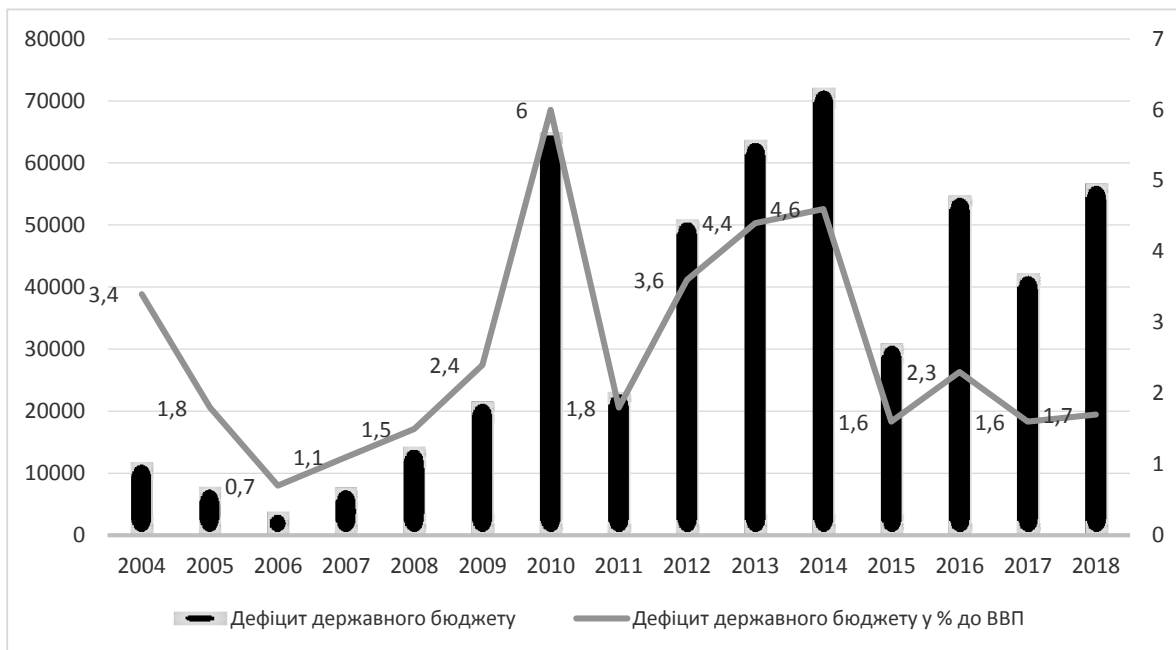

Рис. 1. Динаміка фактичного дефіциту державного бюджету України, млн. грн.

Результати дослідження дозволяють визначити стрімке зростання дефіциту бюджету. Починаючи з 2010 р., в порівнянні з 2009 р., він збільшився на 66,67 %; у 2011 р. відбулось зниження абсолютного розміру дефіциту на 64,44 %, але вже в 2012–2014 рр. рівень дефіциту почав зростати і в 2014 р. в порівнянні з 2011 р. збільшився на 67,99%. В 2015 р. дефіцит знизився на 58% в порівнянні з 2014 р., але в 2016 р. він знову зріс на 43,5%. В 2017 році він знизився – на 31.01.2018 р. він склав 56 652 млн. грн., що на 25,7% більше ніж у попередній рік. Проаналізувавши динаміку фактичного дефіциту державного бюджету, можемо спостерігати постійні коливання обсягу бюджетного дефіциту у бюджеті України. Для більш поглибленого аналізу сучасного стану бюджету розглянуто щомісячну динаміку фактичного дефіциту державного бюджету України за 2017 р. (рис. 2).

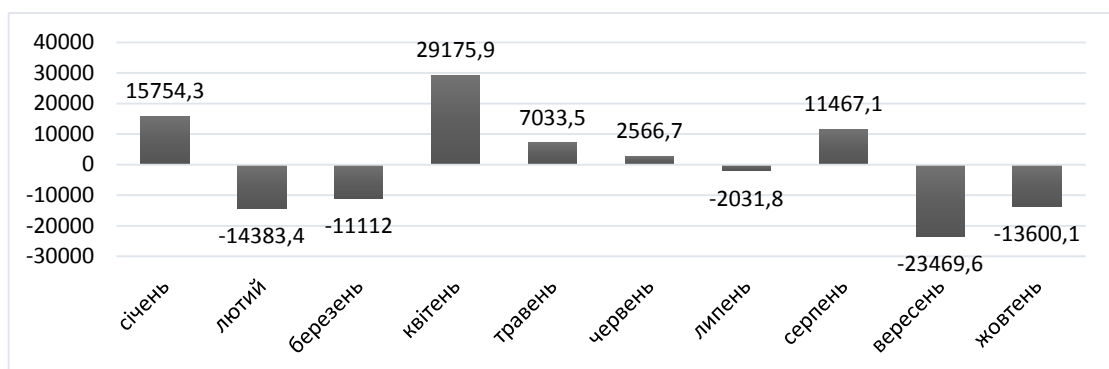

Рис. 2. Щомісячна динаміка фактичного дефіциту державного бюджету України в 2017 р.

Станом на 01.03.2017 р. дефіцит бюджету склав 14 383,4 млн. грн., на 01.04.2017 р. він знизився на 3 271,4 млн. грн., або на 22,7% в порівнянні з попереднім місяцем. В період з 01.05-01.07.2017 р. в державі спостерігалось перевищення доходів над видатками, але в липні місяці знов спостерігався дефіцит у розмірі в 2 031,8 млн. грн. В серпні місяці бюджет був у профіциті розміром 11 467,1 млн. грн. Починаючи з 01.09.2017 по 01.10.2017 р.

бюджет знов зазнав дефіциту і станом на 01.11.2017 обсяг дефіциту дорівнював 13 600,1 млн. грн. [7].

Щоб уникнути таких розбіжностей надходжень і видатків у бюджеті, кожна країна мусить з'ясувати причини їх виникнення та методи подолання. Нераціональний розподіл отриманих коштів є головною причиною утворення дефіциту. Другорядними причинами можуть виступати:

планування бюджету з дефіцитом, щоб стимулювати розвиток економіки;
хронічний бюджетний дефіцит, подолання якого вже потребує залучення великих грошових коштів;

надзвичайні події (війна, аварії, природні катастрофи);

політична нестабільність в країні, яка призводить до падіння ВВП;

відсутність достатніх резервних фондів у країні;

старіння, міграція нації;

корупція в державній структурі;

не кваліфікованість або низький рівень знань працівників державної служби;

фінансування економічної діяльності на перспективу.

Серед основних причини перевищення видатків над доходами також виділяють:

неефективний механізм оподаткування суб'єктів господарювання, посилення фіскальної функції податкової системи;

невпорядковану систему соціальних та економічних пільг;

низьку якість бюджетного планування;

нераціональну структуру бюджетних витрат;

значний обсяг тіньової економічної діяльності;

недосконалість і часту зміну фінансового законодавства тощо [8].

Аналізуючи наведені причини для України, можна виокремити політичні, військові та економічні чинники. Але в найближчий час їх буде важко усунути, так як дефіцит бюджету вже довгі роки знаходиться в хронічному становищі та країна перебуває у нестабільному політичному стані з проведенням АТО.

Проте для того, щоб знизити існуючий дисбаланс, наша країна має можливість залучати кошти до бюджету від:

1) державних (місцевих) внутрішніх та зовнішніх запозичень;

2) приватизації державного майна (включаючи інші надходження, безпосередньо пов'язані з процесом приватизації) щодо державного бюджету;

3) повернення бюджетних коштів з депозитів, надходження внаслідок продажу/пред'явлення цінних паперів;

4) вільного залишку бюджетних коштів [2].

Однак цих грошей не вистачає бюджетові для виконання своїх функцій. Це потребує від уряду країни проводити заходи з вирішення наступних завдань: вдосконалення контролю за використанням коштів державного та місцевих бюджетів; збільшення дохідної частини бюджету при запровадженні виваженої податкової політики; створення платникам податків сприятливих умов для розвитку своєї діяльності; скорочення видатків (капітальних); здійснення внутрішніх і зовнішніх позик [9].

Україна для подолання дефіциту бюджету найбільшу увагу приділяє використанню кредитного методу. Ознакою цього метода виступають операції з залучення коштів бюджету України на умовах повернення, платності та строковості, внаслідок чого виникають зобов'язання країни перед кредиторами. Внутрішніх запозичень країни не вистачає для покриття дефіциту бюджету, тому Україна змушена звертатися до міжнародних кредиторів.

Основними зовнішніми кредиторами України є такі міжнародні фінансові інститути, як Міжнародний валютний фонд, Європейський Союз та Світовий банк. В табл. 1 показано загальний розмір кредитних ресурсів, які отримала Україна за роки незалежності.

Таблиця 1 – Загальний розмір наданих кредитів Україні за 1990–2017 рр.

Кредитор	Розмір наданих кредитів
МВФ	29,5 млрд. дол.
ЄС	12 млрд. євро
Світовий банк	11.9 млрд. дол.

Залучення й використання кредиту призводять до формування державного боргу в Україні (сума позик, узятих державними органами і ще не повернутих кредиторам), що виступає фактором стримування розвитку економіки та зниження інвестиційної привабливості. А наявність державного боргу спричиняє збільшення бюджетних видатків на погашення процентів за його користування. Це породжує боргову спіраль, а саме – бюджетний дефіцит через державний борг утворює ще більш значний за обсягом бюджетний дефіцит.

Розрізняють два види державного боргу: внутрішній і зовнішній.

Державним внутрішнім боргом України є строкові боргові зобов'язання Уряду України у грошовій формі, які складаються із заборгованості минулих років та заборгованості, що знову виникає по боргових зобов'язаннях Уряду України. До таких зобов'язань належать випущені Урядом України цінні папери, інші зобов'язання у грошовій формі, гарантовані Урядом України, а також одержані ним кредити [10].

Основними внутрішніми кредиторами, як правило, виступає населення, корпорації, банки, інші фінансові і кредитні установи.

Державний зовнішній борг являє собою заборгованість держави за залученими з-за кордону коштами у вигляді позик і кредитів іноземних банків та міжнародних фінансових установ, відсоткам, що сплачуються по них, а також коштами, отриманими шляхом розміщення на міжнародних ринках державних цінних паперів. Державний зовнішній борг є частиною валового зовнішнього боргу країни [11].

В Україні 64 % державного боргу складають гроші іноземних кредиторів і 36 % – гроші українців, які позичили державі [12]. На рис. 3 представлена динаміка Державного внутрішнього і зовнішнього боргу України у період з 2004 р. по 2017 р.

Аналізуючи фактичні дані [5], спостерігаємо стрімке зростання як внутрішнього, так і зовнішнього боргу України у період з 2014 р. по 2017 р. Загальний державний борг України на 31.12.2017 р. складає 2 141 674 млн. грн., що на 211 915 млн. грн. (або на 10 %) більше ніж в 2016 р. Протягом всього досліджуваного періоду як абсолютний розмір, так і питома вага зовнішнього боргу перевищує відповідні показники внутрішнього боргу. Наслідками такого положення є погіршення економічного становища країни, перерозподіл доходів між різними верствами населення та відтік національного капіталу за кордон.

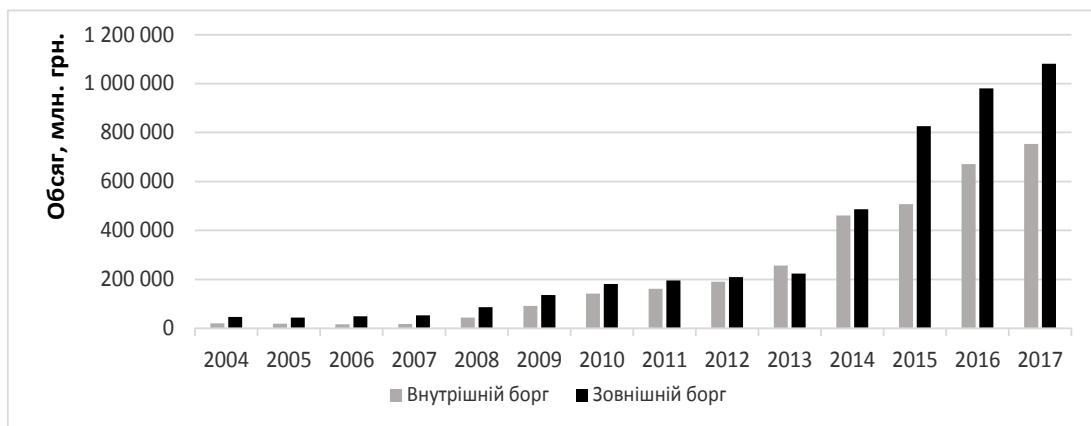

Рис. 3. Динаміка Державного боргу України

Згідно з даними вітчизняних та іноземних досліджень [12] економічно безпечний рівень державного і гарантованого державою боргу для України наразі становить близько 35 % від ВВП. На рис. 4 наведена динаміка сукупного державного боргу та ВВП України з 2009 р. по 2017 р.

Рис. 4. Динаміка сукупного державного боргу та ВВП України з 2009 р. по 2017 р.

На графіку видно, що зі зростанням рівня ВВП країни [11], відбувається стрімке збільшення Державного боргу, особливо це помітно в 2013–2014 рр. і його зростання з кожним роком продовжується. Державний борг України у 2017 р. у відсотках до ВВП склав 82,9 %, а це на 47,9 % перевищило безпечний рівень державного і гарантованого державою боргу України [5].

Отже, підводячи підсумки проведеного дослідження, можна зробити наступні висновки. Бюджет Україна постійно відчуває нестачу коштів. Основними причинами виникнення значного дисбалансу доходів і видатків у бюджеті є нераціональне використання бюджетних коштів, економічна нестабільність, проведення військових дій на території країни, наявність певних вад у законодавчій базі, зростання державного боргу. Для подолання цієї проблеми використовуються різноманітні методи. Кредитний метод є найбільш доцільним. Україна активно залучає кредити для збалансування бюджету. Цей метод має такі позитивні ознаки, як уникнення емісії грошей для наповнення бюджету, що зменшує рівень інфляції та знецінення грошової одиниці країни; державний кредит може використовуватись для регулювання грошового обігу. Але державний кредит призводить до зростання боргових зобов'язань держави і гальмує розвиток економіки; гроші, залучені у підприємств, юридичних та фізичних осіб, не потрапляють у сферу інвестування реального сектору та не приносять ніякого доходу, що виступає негативними рисами використання державного кредиту для забезпечення збалансованості бюджету країни. Тому Україні для налагодження бюджетної політики та зменшення державних заборгованостей потрібно запроваджувати й інші різноманітні заходи з метою подолання цієї проблеми. Необхідно переглянути і удосконалити законодавчу базу, вивчати та адаптувати приклади інших держав у регулюванні надходжень і витрат грошових коштів з бюджету, розвивати фінансовий ринок країни та створити привабливий інвестиційний сектор, вдосконалити систему оподаткування, розвивати виробництво і експортувати товарів більше, ніж імпортувати.

Так, у червні 2017 року Міністерство фінансів оприлюднило проект під назвою «Основні напрямки бюджетної політики на 2018–2020 роки», або як ще його називають «Бюджетна резолюція 2018–2020». Відповідно з цим документом [13], в Україні відбудеться певна реструктуризація бюджетної політики, а саме:

- середньострокове бюджетне планування. Тобто горизонт планування бюджету буде три роки. Це допоможе більш чітко зорієнтуватися на значущих проблемах і окреслити цільові настанови на майбутнє;

– Парламент буде залучений до розробки бюджету на ранніх стадіях – це дасть змогу правильно розподіляти видатки бюджету. Прийнятий бюджет буде більш якісним і обдуманим;

– запровадження нової системи комплексної оцінки ризиків – резолюція передбачає створення двох нових документів: Стратегію управління державним боргом та Звіт про фінансові ризики;

– формування Стратегії управління державним боргом, яка є необхідною для України, так як в нашій державі відсутній нормативний документ, який розглядає питання виникнення та подолання державного боргу. Звіт про фінансові ризики буде вимагати прозорого оприлюднення усіх фінансових ризиків, які значно впливають на бюджет, а отже і на рівень боргового зобов'язання країни.

Відповідно до «Бюджетної резолюції» планується, що до 2020 року ВВП країни зросте на 12 %, дефіцит знизиться на 1 % та інфляція зменшиться до 5 %. Планується підвищити платоспроможність місцевих бюджетів. Резолюція передбачає стратегічні напрямки у податковій політиці, охороні здоров'я, проведення пенсійної та освітньої реформи.

Подолання бюджетного дефіциту та зменшення державного боргу України є вкрай важливим питанням для нашої країни. Його раціональне та своєчасне вирішення є запорукою фінансової стійкості держави, яка суттєво залежить від збалансованості бюджетного дефіциту та рівня життя громадян.

Аннотація. Определены причины возникновения дефицита бюджета государства, его социально-экономические последствия и международные допустимые безопасные максимумы. Проанализировано состояние украинского бюджета. Предложены методы устранения существующих дисбалансов государственного бюджета. Охарактеризованы пути рационального использования бюджетных средств, ужесточения бюджетной дисциплины, увеличение доходов бюджета в будущем в интересах развития национальной экономики и повышения качества уровня жизни населения.

Ключевые слова: бюджет, государственный долг, бюджетный дефицит.

Annotation. The article examines the problem of the state budget deficit. Special attention was paid to the crucial causes and socio-economic consequences of this problematic issue. The international admissible safe maximum was studied. Ukrainian fiscal position was analyzed with particular attention. The emphasis was made on the introduction of new methods used to eliminate existing imbalances in the state budget. A general conclusion is made concerning the rational use of budgetary funds and the enhancement of the fiscal discipline that will lead to the national economic development and the improvement of the living standards.

Key words: budget, public debt, budget deficit.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Держстат України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/fin/fin_ric/fin_u/2003.html
2. Бюджетний Кодекс України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws>
3. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/commission/index_en
4. Журналістика даних. URL: <http://texty.org.ua/d/imf/>
5. Ціна Держави. URL: <http://www.cost.ua/budget/debt/>
6. Уніан Інформаційне агенство. URL: <https://economics.unian.ua/finance/2199779-defitsit-byudjetu-sshadosyag-mayje-666-milyardiv-dolariv.html>
7. Щомісячний моніторинг основних індикаторів бюджетної системи України. URL: <http://www.ibser.org.ua/>
8. Янів Л. М., Зінченко О. А. Проблеми дефіциту державного бюджету України і шляхи їх розв'язання. *Вісник Дніпропетровського університету*. 2016. №6. С. 12–14.
9. Семенов М. В. Дефіцит державного бюджету та шляхи його подолання. URL: <http://intkonf.org/semenov-v-defitsit-derzhavnogo-byudzheta-ta-shlyahi-yogo-podolannya/>
10. Закон України «Про Державний внутрішній борг України». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2604-12>
11. Минфин. URL: <https://index.minfin.com.ua/>
12. Business Views Casual business insights. URL: <http://businessviews.com.ua/ru/economy/id/infografika-vse-chto-neobhodimo-znat-o-gosudarstvennom-dolge-ukrainy-1648/>
13. Основні напрями бюджетної політики на 2018–2020 роки. URL: <https://minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/%D0%9E%D0%9D%D0%91%D0%9F%202018-2020.pdf>